

Over arbeid

*En het sociaal mechanisme
in tijden van crisis*

Simone Weil

Samengesteld, vertaald uit het Frans en
van commentaar voorzien door
Jan Mulock Houwer

Uitgeverij IJzer
Utrecht

Inhoud

Voorwoord 7

Context 9

1. Gedachten over de oorzaken van vrijheid en van sociale onderdrukking (1934) 17

 Kritische beschouwing van het marxisme 19

 Analyse van de onderdrukking 40

 Theoretisch tableau van een vrije samenleving 73

 Schets van het hedendaagse sociale leven 103

 Conclusie 120

2. Ervaring van het fabrieksleven (1936 en 1941) 127

3. De toestand van de arbeiders (1937) 155

4. De spirituele waarde van de arbeid en de vrijwillige gehoorzaamheid (1943) 165

Naschrift 173

Verantwoording 181

Chronologie 183

Bibliografie 186

Noten 187

Voorwoord

In de essays van de Franse filosofe Simone Weil (1909-1943) in deze bundel staat het begrip arbeid centraal. Ze bestrijken de periode 1931-1937, dus vanaf vlak na haar afstuderen in de filosofie tot en met haar praktijkervaring opgedaan in achtereenvolgens vakbonds- en educatief werk (1931-1933), in fabriekswerk (1935), en tenslotte ook aan het oorlogsfront in Spanje (1936)^{1*}. In deze periode komen twee periodes van evaluatie voor, 1934 en 1936/37; daarin stelt zij veel van wat zij overdacht en meegemaakt heeft op schrift. Een selectie daarvan is in deze bundel in chronologische volgorde opgenomen.

Bij het lezen van deze essays, is het van belang te beseffen tegen welke sociaaleconomische achtergrond Simone Weil in deze periode actief is. Daarover staat in de volgende paragrafen onder de titel Context het een en ander te lezen. In de realiteit van de daarin geschetste achtergrond moet de mens, op ongelijke wijze toegerust met fysieke en verstandelijke capaciteiten, zich in zijn dagelijks werk staande zien te houden onder de druk van het continue streven naar efficiëntie en snelheid in het industriële productieproces.

Hoe verhoudt zich, in deze context, het begrip arbeid tot het sociaal mechanisme en daarin tot de vrije wil van de mens? En hoe past daarin het ideaal van de Franse revolutie met morele waarden als mensenrechten, vrijheid, gelijkheid, solidariteit en recht waarop Frankrijk zich altijd heeft voorgestaan, waarvoor zoveel bloed is vergoten en waarvoor de

* Voor noten, zie p. 187

Franse vakbonden zich bij hun oprichting hebben willen inzetten? Wat betekent het woord *revolutie* eigenlijk nog? Zijn alle offers en de inspanningen daarvoor misschien vergeefs geweest? Volstaat het rationele denken van de Verlichting eigenlijk wel om hierop een bevredigend antwoord te geven? Zo nee, wat kan de christelijke insteek van Simone Weil in 1943 hier dan aan bijdragen? Over deze vragen gaat het in dit boek.

Context

Zoals hierboven gemeld gaan drie van de vier essays in deze bundel over de gedachten en belevingen van de auteur in de periode 1931-1936. Dat alles vindt plaats in een turbulente periode. Al tijdens haar studie heeft een wereldwijde economische depressie (vanaf 1929) ook haar land lamgeslagen met als gevolg massale werkloosheid en wijd verspreid grote armoede. Tegelijkertijd vindt er een leegloop van het platteland plaats als gevolg van de grootschalige industrialisatie die in haar land allerwegen aan de orde is. Het creëert een *Lumpenproletariat* van werkzoekenden, vooral in de steden waarin de opkomende industrie geconcentreerd werd.

Deze periode staat ook bekend als die van de *Tweede industriële revolutie*, een term die staat voor de versnelling in technologische ontwikkeling die destijds mogelijk werd door de spectaculaire ontdekkingen in de wetenschap en daarnaast door de grootschalige beschikbaarheid van elektriciteit als nieuwe energiebron. Deze technologische ontwikkelingen waren economisch gezien in het Europa van toen, dat zuchtte onder de desastreuze gevolgen van de Eerste Wereldoorlog en de turbulente nasleep ervan, nauwelijks (en in de crisisperiode na 1929 niet meer) bij te houden. Maar wel konden zij mensen in de meer bevoorrechte lagen van de bevolking in de twintiger jaren doen dromen van een toekomstbeeld met ongekende, nieuwe mogelijkheden; en dat had onvermijdelijk ook zijn weerslag op het economische denken. Oude patronen van bedachtzaamheid en voorzichtigheid werden losgelaten, terwijl (vooral door de na WO-I opgetreden secularisatie) ook het waarden- en normenbesef vanuit de religie zijn greep op de mensen begon te verliezen. Kortom

voor de kansrijken van die tijd was het een *The sky is the limit*. In 1930 bracht Luis Buñuel de waanzin van die tijd (*the roaring twenties*) in beeld met zijn surrealistische film *L'Age d'Or*. Maar er waren ook mensen die heel anders dachten over deze ontwikkelingen en de consequenties ervan. In 1931 (het jaar waarin Simone Weil afstudeert) illustreerde de Brits-Amerikaanse schrijver Aldous Huxley² dat met een dystopisch toekomstbeeld in zijn roman *Brave New World*.

Dit alles versterkte aanzienlijk de sinds de Revolutie al ontstane tweedeling in de bevolking van haar land, van enerzijds de potentieel kansrijken in de bourgeoisie en anderzijds de vrijwel kanslozen in het proletariaat; en dat in een materialistisch ingestelde maatschappij die sinds de beurskrach van 1929 worstelde met een ongekende economische depressie op wereldschaal. Dat is de wereld waarin Simone Weil leeft, werkt, denkt en waarover zij schrijft in de essays in deze bundel. Haar denken is rigoureuus cartesiaans. Daarin wordt de mens gezien als een denkend wezen en daarin ligt de uniciteit van het individu. Als zodanig staat de mens tegenover de inerte materie met inbegrip van de hem omringende natuur; die moet bestudeerd, veroverd, bedwongen, beheerst en gebruikt worden door de denkende mens. Het besef dat hij deel zou kunnen uitmaken van een groter geheel in de vorm van een levend universum komt daarin niet voor. Toch getuigt zij al vanaf heel jong van een uitzonderlijk grote gevoeligheid voor anderen, maar dan alleen voor mensen, waar dan ook en wie ze ook zijn, vooral waar die anderen door het ongeluk getroffen zijn. Zowel intellectueel als gevoelsmatig is haar kijk in deze periode antropocentrisch.

Met deze intellectuele bagage en met haar grote maatschappelijke betrokkenheid begint zij na haar afstuderen aan het echte leven; het kan niet verbazen dat haar maatschappelij-